SEFAD, 2017 (37): 515-518
e-ISSN: 2458-908X
DOI Number: http://dx.doi.org/10.21497/sefad.328649

KİTAP TANITIMI & ELEŞTİRİ / BOOK REVIEW & CRITICISM

EMEK, SİBERNETİK VE TOPLUM

Doç. Dr. Gürcan Şevket AVCIOĞLU
Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Sosyoloji Bölümü
gsavcioglu@selcuk.edu.tr
ORCID ID: *http://orcid.org/0000-0003-2065-5808*

Öz

Mekanik bilimlerde geliştirilen sibernetik kuram, makine ve insanların geri-besleme ile denetlenmesi ve yönetilmesi ilkesine dayanır. Tanıttığımız kitabın yazarı Norbert Wiener bu kuramın gelişmesinde büyük payı olan isimlerindendir. Wiener, makinelerde tasarlanan sibernetik kuramı topluma veya toplumsal organizasyonlara uyarlama çabasındadır. Sibernetik, haberleşme ve kontrol kavramlarına dayanır. Doğadaki her şey, toplum da buna dâhildir, entropi denilen yok olma veya düzensizleşme eğilimindedir. Toplum entropiye karşı koyabilmek için geri-besleme ile haberleşme ve kontrol yeteneğini geliştirmelidir. Wiener'ın sibernetik kuramı toplumlar için kapsayıcı bir kuram olma iddiasındadır. Sibernetik, bazı iletişim yaklaşımlarına kaynaklık etmiş olsa da toplumların açıklanmasında kullanılabilecek şekilde geliştirilmemiştir. Bu yüzden eleştirimiz sibernetik kuramın küçük gruplar veya küçük toplumsal organizasyonların çözümlenmesi için daha uygun olacağı şeklindedir.

Anahtar Kelimeler: Sibernetik, entropi, geri-besleme.

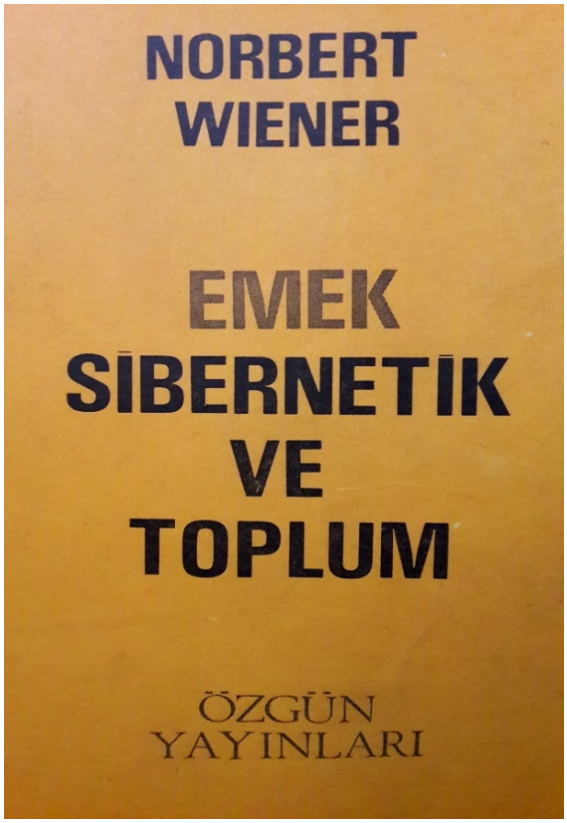
LABOUR, CYBERNETICS AND SOCIETY

Abstract

The cybernetics theory, which was developed in the field of mechanical sciences, is based on the principle of supervision and management of machinery and human beings through feedback. Norbert Wiener, author of the book which we are introducing, is one of those who had a significant part in the development of the theory. Wiener makes an attempt to adapt the cybernetics theory, which was designed on machinery, to society or social organizations. Cybernetics is based on the concepts of communication and control. Everything in nature, including society, is inclined to disappear or become irregular, which is called entropy. Society should improve its ability for feedback and control to be able to withstand entropy. Wiener's cybernetics theory argues that it is an encompassing theory for societies. Although cybernetics has served as a base for some approaches in communication, it has not been developed adequately enough to be used in explaining societies. Therefore, we are of the opinion that the cybernetics theory is more appropriate for an analysis of small groups or small-scale social organizations.

Keywords: Cybernetics, entropy, feedback.

Gönderim Tarihi / Sending Date**:** 21-02-2017
Kabul Tarihi / Acceptance Date**:** 31-03-2017

NORBERT, Wiener (1975). ***Emek, Sibernetik ve Toplum*****. çev. İbrahim Keskin. İstanbul: Özgün Yay.**

Norbert Wiener, 1894-1964 yılları arasında yaşamış, MIT (Massachusetts Institute of Technology) de akademik çalışmalar yürütmüş, felsefeyle ilgilenmiş, matematikçi, Amerika'lı bir bilim adamıdır.

Wiener, mekanik çalışmalarla geliştirdiği teorisini isimlendirme konusunda bir arayışa girer. İngilizce "vali" anlamına gelen "governer" sözcüğünün Yunanca temeli olan "kubernétés" yani "gemi kaptanı" kelimesinden "sibernetik" kavramına ulaşır. Sibernetik kelimesinin daha önce politika gibi başka alanlarda kullanıldığını fark eder. 1948 yılında "Cybernetics: Or Control and Communication in the Animal and the Machine" (Sibernetik: Ya da Hayvan ve Makinede Kontrol ve İletişim) adında teknik bir kitap yayınlar. Bu kitabı 1950 yılında geliştirerek, "The Human Use of Human Beings" (İnsanların İnsanca Kullanılışı) adıyla yayınlar (s. 33-34). Çeviren ve yayınevi tarafından orijinal ismi açıkça belirtilmese de tanıtımını yaptığımız bu kitap, 1950 yılında basılan ve 1954 yılında yenilenen, "The Human Use of Human Beings: Cybernetics and Society" başlıklı kitabın çevirisidir. Bu kitabı tanıtmamızın sebebi sosyolojik bir kuram önermesine rağmen bu alanda fazla tanınmamasıdır.

Norbert Wiener sibernetiğin ilgi alanını ve başlangıcını şöyle belirtir: II. Dünya savaşı'ndan sonra çeşitli alanlarda mesajlar teorisinin uygulanmasına yönelik çalışmalar yapılır. Bu çalışmalar dilbilim alanı dışında elektrik mühendisliği, toplum, psikoloji ve sinir sistemi alanlarını da kapsar (s. 33). Wiener, mesajlar teorisinden ayrılarak bir teori geliştirme çabasındadır. Bu teori, haberleşme sistemi içinde insanların ve makinelerin kontrol edilmesini içerir. Yani mesajlar yoluyla insan ve makineler üzerinde kontrol sağlamayı temel alır. Bu yaklaşım bazı iletişim teorilerine de kaynaklık etmiştir. Hemen şunu söylemekte fayda vardır, Wiener'in sibernetik teorisinde insanların ve makinelerin mesajlar yoluyla kontrol edilmesi, özellikle insanların baskı altında tutulması anlamı taşımaz. Wiener, aksine açık toplum taraftarıdır. Sibernetik kuramın haberleşme ve kontrole yaklaşımı, sistemin parçalarının düzgün çalışabilmesi için aralarındaki mesaj alış verişinin daha sık olması ve parçaların bu mesajlaşma yoluyla birbirlerinin çalışma durumlarını kontrol etmesi şeklindedir.

Wiener, bu kitabın konusunu şöyle açıklar: Bir toplum ancak mesajlar ve bu mesajları taşıyan haberleşme araçlarının bilinmesiyle anlaşılır. Bu mesaj ve haberleşme araçlarının gelişimi, insanlarla makineler, makinelerle makineler arasındaki mesajların önemini artırır. Bu noktada sibernetiğin amacı, kontrol ve haberleşme sorunlarımızı çözümlememiz için bir dil ve tekniğin geliştirilmesi ve bunun dışında elde edilebilecek sonuçların belirli kavramlar içinde sınıflandırılıp,

uygulama yollarının bulunmasıdır (s. 35-36). Wiener'in sözünü ettiği şey şudur: Biz çevremizle iletişim kurmak için bilgi paylaşırız veya çevremizde mesajlarla denetim sağlamaya çalışırız. Fakat her türlü bilgi ve buyruk iletişim sırasında bozulmaya uğrayabilir. Mesaj gönderildiği gibi gitmez. Yani haberleşme ve kontrolde biz, doğanın düzenli olanı bozma ve anlamlı olanı anlamsız hale getirme eğilimiyle mücadele ederiz. Bu durum doğadaki entropi artışıyla bağlantılı bir durumdur. Entropi yani yok oluş veya düzensizlikteki artış termodinamiğin ikinci yasasıyla belirlenir. Her tür kapalı sistem düzensizlik ve entropi artışıyla yüz yüzedir. İnsanların kurduğu sistemler de böyledir. İnsanlar entropiden kurtulmak için, kapalı sisteme girdiler sağlayarak, bilgi alışverişini ve davranışlarını çeşitlendirir. Böylece sibernetik yeteneğini artırarak çevresinde hâkimiyet sağlayabilecek kontrol mekanizmalarını geliştirir. İnsanların bu eğilimini belirleyen yine düzenlilik arayışıdır. Yok olma eğiliminde olan dünyada, insanlar kendi çevrelerinde kalıcı olma çabasındadır. Bu nedenle bütün dünyada entropi artış eğilimindeyken bazı bölgesel ve geçici azalan-entropi *(negatif entropi)* adacıkları görülebilmektedir (s. 61). İşte sibernetiğin faydası buradadır. Toptan yok olma eğilimde olan dünyanın bir parçası olan ve kendisi de yok olma eğiliminde olan toplumların, mümkün olduğu kadar dışardan girdi sağlayarak, olasılıklarını ve haberleşme imkânlarını artırarak, geri besleme (feed-back) ve öğrenme ile davranışlarını değiştirerek, çeşitlendirerek entropiye direnç göstermesi mümkün olabilir (s. 89). Wiener bu anlayışla, toplumsal gelişme, ilerleme konularına girer ve gelişme ile entropi arasındaki negatifliğe vurgu yapar. Tabi ki burada gelişme için kullanılan yöntemlerin ve araçların zaten söz konusu olan entropiye ne kadar katkısının olduğu ayrı bir tartışma konusudur. Bazılarına göre bilim, teknoloji ve ilerleme düşüncesi yok olmayı durdurabilecek araçlarken, bazılarına göre entropiyi hızlandırmaktadır. Wiener'e göre gelişebilmek için entropinin artışına karşı sürdürdüğümüz savaşta görünüşe göre yenileceğiz (s. 74).

Sibernetik kuram için bilgi ve bilginin paylaşılması önemlidir. Wiener'in bilgi hakkındaki görüşleri şöyledir: Kapalı bir sistem içinde entropinin birden bire artış göstermesi gibi, bilgi de bir azalma eğilimi gösterir. Böylece entropi düzensizliğin bir ölçüsüyken bilgi de düzensizliğin bir ölçüsü haline gelir (s. 163). Amerikan dünyasında bilginin geleceği, alınıp satılabilen bir şey durumuna düşme görünümü vermektedir (s. 159). Mülkiyetin söz konusu olabildiği bütün alanlarda toplumun genel bilgi düzeyine katkıda bulunabilmek için toplumun genel bilgi dağarcığında bulunmayan yeni bir şeyler söylemek gerekirken, bilginin mülkiyeti böyle bir şeyden yoksun bırakır (s.167). Bu gün gazetecilik mesleği gittikçe azalan haberi, gittikçe çoğalan sayıda okuyucu kitlesine duyurabilme sanatı durumuna gelmiştir. Haberleşme ihtiyacı arttıkça toplam haberleşme akımı azalmaktadır (s. 183). Bilgiyi depolayıp saklamaktansa onu ihtiyaçları karşılamak için kullanmak ülkeleri daha güvenli yapar (s. 170). Bu düşünceler sibernetik kuramla paraleldir. Çünkü insanlar entropiye karşı koyabilmek için daha fazla bilgi ve haber yani girdi sağlamalıdır.

Wiener sibernetik kuramda makine, insan ve toplum için, haberleşme, kontrol, geri-besleme, entropi gibi kavramları ortak olarak kullanır. Ancak bunlarla insanları makineye benzetme isteği içinde değildir. Sadece kapsayıcı bir kuram geliştirme çabasındadır.

Sibernetik, bilgi, haberleşme ve geri besleme sayesinde makinelerde hedefe ulaşmanın yolunu kesinleştirmeyi, toplumlarda insan organizmasını, davranışlarını ve toplumun düzenini mükemmelleştirmeyi tanımlar. Bu bir düzeltme mekanizması olarak algılanabilir. Her yapı dışardan kaynaklanan düzensizliklere karşı koyar. Kendi amaçları ve örgütlenme biçimi çerçevesinde, bilgi, haberleşme ve kontrol ile ilgili hareketlerini artırarak, kendi varlığını devam ettirmeye, yok olmamaya çalışır. Makinelerin karmaşıklaşması gibi toplumların karmaşıklaşmasını sağlayan da budur. Toplumların karmaşıklık içinde düzenini ve varlığını devam ettirmesini sağlayan bu özelliktir.

Sibernetik, mükemmelleşmeyi hedef olarak benimsese de ne makinelerde ne de insan organizasyonlarında bir mükemmellik söz konusu değildir. Bu yüzden sibernetiği bir sonuç değil bir süreç olarak algılamak gerekir. Yok oluşa karşı varlığı sürdürme süreci olarak kabul edilebilir.

Sibernetik kuram, toplumsal yapıları açıklamak için geliştirilen sistem kuramını andırmaktadır. Wiener'in sibernetik kuramı makinelerde daha fazla geliştirilmiş ve olgunlaşmış görünmektedir. Ama bu kuram toplumsal mekanizmalar için tatmin edici bir gelişmişliğe ulaşmamıştır. Yine de büyük toplumsal yapılar için olmasa da küçük gruplarda veya daha küçük toplumsal organizasyonlarda uygulanması konusunda dikkate değer bir yaklaşımı vardır. Sibernetiğin odak noktası haberleşme ve kontroldür. Odak noktasının bu iki kavram olması küçük gruplara uyarlanmasını kolaylaştırabilir. Her ne kadar Wiener güncel haberleşme araçlarının toplumları kültürün seviyesi açısından olumsuz etkilediğini söyleyerek bu kuramı toplumun tamamı için model olarak kullanma niyetinde olsa da kuramın yeterliliği konusunda şüphe vardır. Sistem kuramına benzerliğine rağmen toplum bilimlerinde yaygın, bilinen bir kuram olmayışının sebebi belki de onun bu alanda daha fazla geliştirilmemiş olmasıdır.